

ПРИМО ЛЕВИ ПАТЕНТИТЕ НА СИМПСЪН

Превод от руски: Иван Иванов, 1970

chitanka.info

— Също както през 1929 година — обърна се към мен Симпсън. — Вие сте още млад и не помните, но всичко е както тогава: инертност, неверие, липса на инициатива. Наистина в Америка работите на фирмата не вървят лошо, но мислите ли, че те не искат да ми помогнат? Нищо подобно! Именно сега, когато трябва да се пусне в продажба нещо принципно ново, знаете ли какво ми предложи Проектното бюро на „Натка“? Ето, полюбувайте се.

Той извади от джоба си металическа кутийка и с досада я постави върху масата.

— Може ли да се рекламира с любов такава глупост?

— Какво е предназначението на уреда? — поинтересувах се аз.

— Именно в това е цялата мъчнотия: той може да прави всичко и нищо. Обикновено уредите и машините имат тясна специализация: тракторът оре, резачката реже, версификаторът пише стихове. А този уред може всичко или почти всичко. Нареккоха го Минибрен. Според мен дори и името е избрано несполучливо — то е претенциозно и неразбираемо. В него няма нищо привлекателно за купувачите. Това е селектор с четири писти. Вие искате да узнаете на колко сицилийски жени с име Елеонора е направена операция през 1940 година? Колко самоубийци от 1900 година до днес са били леваци и едновременно с това русокоси? Достатъчно е да натиснете едно бутонче и веднага ще получите отговор. Но преди това ще трябва да вложите определени сведения, което е значително неудобно. Фирмата разчита на факта, че уредът е джобен и твърде евтин — по-евтин отколкото японски транзистор. Но това е недостатъчно. Ако през годината фирмата не предложи нещо по-оригинално, ще захвърля всичко и ще се пенсионирам. Да, да, уверявам ви, че не се шегувам. За щастие имам в ръцете си силни карти и съм способен, нека това не ви се стори самохвалство, на повече от рекламирането на разни глупави селектори.

Този разговор се състоя на банкета, който „Натка“ устройваше ежегодно за своите клиенти.

Разглеждах моя приятел с любопитство. Независимо от горчивината, прозвучала в разказа му, Симпсън не изглеждаше подтиснат и мрачен; точно обратното — той беше необичайно оживен и весел. Зад дебелия лещи на очилата му лукаво проблясваха малките очички. Реших да го подтикна към още по-голяма откровеност.

— Убеден съм, че с вашия опит вие не сте задължен вечно да рекламирате пищеци машинки и селектори. Да се продава е трудно и понякога неприятно, но търговският агент се среща с много хора и всеки ден му донася нещо ново. Разбира се „Натка“ не е център на света...

Симпсън охотно подхвана разговора.

— В това е същността на въпроса. Ръководителите на фирмата са прекалено самоуверени хора. Ясно е — машините и уредите са неща крайно необходими, от тях до голяма степен зависи нашето благополучие, но само те не могат да разрешат всички проблеми.

Думите на Симпсън ми се сториха твърде мъгляви и неопределени и аз реших да направя нов сондаж.

— Разбира се, човешкият мозък е незаменим. Изобретателите на електронни мозъци често пъти забравят за това.

— Не, не, не ми говорете за човешкия мозък — необикновено рязко отговори Симпсън. — Преди всичко той е твърде сложен и при това още далеч не е доказано, че е способен да разбере самия себе си. За човешкия мозък са написани планини от книги и хиляди фирми, приличащи като две капки вода на „Натка“, гръмогласно рекламират своите истински и мними постижения в тази област. Фройд, Тюринг, кибернетици, социолози, буквално го препарират, а машините напразно се стараят да го възпроизвеждат точно. Не, у мен възникна друга идея. — Той замълча, явно поколебан, после се наведе към мен и тихо каза: — Впрочем, това вече не е само идея. Елате при мен в неделя.

* * *

Симпсън живееше в стара вила, която бе купил за грошове веднага след войната.

Той ни посрещна, мене и моята жена, любезно и радушно. Беше ни приятно да се запознаем с неговата съпруга, слабичка жена с вече започващи да сивеят коси, добродушна, скромна, с твърде мили обноски.

Домакините ни заведоха в градинската беседка, разположена до изкуственото езеро. Завърза се дружеска беседа, но тя често бе

прекъсвана по вина на Симпсън. Той се въртеше, издигаше очи към небето, нервно разпалваше лулата си и веднага я загасваше. Явно беше, че бърза час по-скоро да премине от любезното встъпление към същността на работата.

Трябва да призная, че той режисира този преход твърде ефектно. Когато домакинята започна да разлива чай, Симпсън запита моята съпруга:

— Синьора, желаете ли малко боровинки? Под хълма в долината е претъпкано.

— Не бих искала да ви затруднявам... — направи опит да откаже моята жена.

— Нищо подобно, нищо подобно! — прекъсна я Симпсън. Той извади от джоба си малък инструмент, подобен на миниатюрна флейта и изсвири три ноти. Чу се лек шум, по повърхността на езерото пробягнаха вълнички и над нашите глави прелетяха водни кончета.

— Срок две минути! — с гордост възкликна Симпсън, засичайки времето по ръчния си хронометър.

Синьора Симпсън се усмихна смутено и отиде в дома. Скоро тя се появи с празна кристална ваза в ръце и внимателно я постави върху масата. След изтичането на втората минута водните кончета, стотиците водни кончета, се завърнаха. Те ми заприличаха на ескадра миниатюрни бомбардировачи. Увисвайки точно над нас, те едно след друго стремително пикираха надолу, хвърляха във вазата по боровинка и веднага отлитаха. За няколко секунди вазата се напълни до краищата с узрели, влажни от росата, боровинки. При това нито една от тях не падна на земята.

— Вълнуващо зрелище, нали! — каза Симпсън. — Разбира се, на опита не достига научна строгост и завършеност, на пък вие и вашата съпруга видяхте всичко сами. Кажете ми сега, какъв смисъл има да се проектира специална машина за събиране на боровинки, щом можем да прибегнем до помощта на водните кончета. И при това, уверени ли сте вие, че можете да създадете машина, която би събрала за две минути всички боровинки от два декара гора? При това безшумно, без да се изразходва гориво и поврежда гората. А себестойността, вие помислихте ли за себестойността? Колко струва според вас ято водни кончета, тези грациозни и изящни насекоми?

— Това... изкуствени водни кончета ли са? — необмислено попитах аз и не можах да се удържа да не погледна изплашено към жена си. Лицето на жена ми оставаше безстрастно, но аз чувствавах, че тя е смутена.

— Не, натурални. Те са на служба при мен. По-точно ние сме сключили джентълменско споразумение.

Наслаждавайки се на ефекта, Симпсън се облегна удобно.

— Ще ви разкажа всичко по ред. Вие очевидно сте чели гениалните работи на фон Фриш за езика на пчелите, за техния танц „осморка“, който показва разстоянието до източника на храната и посоката на полета! Аз се запознах с работите на фон Фриш преди дванадесет години и бях потресен. Оттогава цялото си свободно време посвещавам за изучаване на пчелите. Отначало исках само да се науча да разговарям с пчелите на техния език. Елате, ще ви покажа.

Той ни заведе при пчелни кошери, външните стени на които бяха направени от шлифовано стъкло. След това с пръст написа върху стъклото наклонена осморка и веднага от вратичката на кошера с бръмчене излетя рой пчели.

— Съжалявам, че трябваше да ги измамя. Сега на юго-изток, на разстояние двеста метра отгук, няма никаква храна за тях. Но вие още един път се убедихте, че съм успял да съборя стената на неразбирането между човека и насекомите. Най-трудно беше в първите дни. Аз самия трябваше да „танцувам“ върху тревата различни осморки. Пчелите не ме разбраха веднага и това изглеждаше смешно и нелепо. Сетне се убедих, че може да си служи с обикновена пръчка. А по-късно започнах да чертая осморките и другите знаци на техния код просто с пръсти.

— А водните кончета?

— С водните кончета засега поддържам само косвена връзка. Много скоро разбрах, че пчелите умеят да изпълняват не само танцът на осморката. Те знаят и други танци, по-точно танцови фигури. За сега не съм разшифровал смисъла на всяка фигура, но вече съставих пчелен речник с няколкостотин думи. Ето вижте, тези фигури съответствуват на нашите понятия слънце, вятър, студено, топло и т.н. А това са имената на растенията. Аз забелязах, че те изписват дванадесет различни фигури, за да предадат на другите пчели информация за ябълките — в зависимост от това дали те висят на

старо, младо, болно, здраво, културно или диво дърво. Те познават глаголите събирам, жиля, падам, летя. За „летя“ в техния език има огромно количество синоними. А ето между такива видове придвижвания като ходя, бягам, плувам, яздя и други подобни пчелите не правят разлика.

— А вие самият добре ли говорите езика на пчелите? — попитах аз.

— Засега още лошо. Но затова пък твърде добре ги разбирам. Аз се възползувах от това и ги помолих да разкрият тайните на живота в кошера. Пчелите ми разказаха, как и в кой ден решават да унищожат всички самци, кога цариците-майки влизат помежду си в смъртен двубой, по какъв начин определят числовото съотношение между търтеите и работните пчели. Впрочем някои от тайните си те не откриха: у пчелите е силно развито чувството за собствено достойнство.

— А с водните кончета те също ли се обясняват посредством езика на танца?

— Не, пчелите разговарят с помощта на танците само помежду си, и, простете за нескромността, с мен. Що се отнася до другите насекоми, то пчелите поддържат отношения само с онези видове, които са претърпели силна еволюция; преди всичко с насекомите живущи колективно. Например те поддържат твърде тесни връзки, макар и не винаги приятелски, с мравките, осите и водните кончета. Отношенията си със скакалците и въобще всички правокрили, те ограничават до кратки заповеди. Така или иначе, но с другите насекоми пчелите разговарят чрез своите антени. Използват твърде рудиментарен код, но затова пък обмяната на съобщенията става толкова бързо, че просто не успявам да ги проследя. Боя се, че това въобще не е по силите на човека. Впрочем аз нямам намерение да влизам в контакт с другите насекоми без посредничеството на пчелите. Би било непорядъчно, а при това пчелите влизат в ролята на посредници, която е за тях своеобразно развлечение. Но да се върнем към „междунасекомния“, ако мога така да се изразя, код. Аз останах с впечатлението, че той не е истински език с определени строги норми, а начин за общуване, зависещ до голяма степен от интуицията и фантазията на „събеседниците“. Той по нещо напомня на сложния и едновременно с това точен начин за общуване на човек с кучето.

Както, разбира се, вие сами сте забелязали, човешко-кучешки език не съществува, а двете страни достатъчно добре се разбират. Обаче кодът на насекомите е значително по-богат и разнообразен, в което вие скоро сами ще се убедите.

Симпсън ни поведе по градината и ние не видяхме нито една мравка. А между другото, той не бе прибягвал до химически препарати. Неговата жена, обясни Симпсън, не понасяла мравките (тук синьора Симпсън се изчерви силно) и ето той предложил такова съглашение: той ще се погрижи за изхранването на всички мравуняци (това му струва ежегодно две-три хиляди лири), а те се задължават да не строят нови мравуняци в радиус от петдесет метра от неговия дом и да пренесат настрана всички стари. Освен това мравките били задължени за два часа, от пет до седем сутринта, да извършват всичката работа по микропочистването на градината и стаите. Мравките се съгласили. Обаче скоро, чрез посредничеството на пчелите, те се оплакали от някакви си мравки-лъвове, които завладели пясъчната ивица покрай гората. Симпсън призна, че по онова време той даже не подозирал, че мравките-лъвове били в действителност личинките на водните кончета. Той се отправил на „местопрестъплението“ и лично се убедил, че личинките се занимават с кръвожадно разбойничество. Пясъкът бил осеян с конични ямички. Достатъчно било мравката да пропълзи към края на ямичката и сипкавият пясък я повличал надолу. От дълбочината изскачали криви челюсти и краят на бедната мравка идвал.

Симпсън бил принуден да признае, че жалбата на мравките е напълно основателна. Той бил горд и едновременно смутен от това, че го избрали за „третейски съдия“ — та нали от неговото решение зависело доброто име на човешкия род.

През септември той събрал неголяма асамблея.

— Това беше паметна среща — разказваше Симпсън. — В нея взеха участие мравки, пчели и водни кончета. Възрастните водни кончета вежливо, но упорито защитаваха правата на своите личинки. Те ми заявиха, че личинките не са виновни за начина, по който трябва да добиват храната си. Да се придвижват те не могат и на бедните не им оставало нищо друго: или да устройват засади на мравките, или да умрат от глад.

Тогава предложих да отделям на личинките съответната дневна порция от хранителната смес, която давам на своите пилета. Водните кончета поискаха да се проведе отначало опитно хранене. Личинките харесаха сместа и се задължиха да не правят повече засади на мравките. На същото заседание аз предложих на водните кончета особено възнаграждение за всяка боровинка. Изобщо водните кончета са най-здравите и умните сред насекомите и аз очаквам много от тях.

Симпсън обясни също, че не предложил специален контракт на пчелите, които и така били твърде много заети. Сега той води сложни преговори с мухите и мравките.

Мухите са рядко глупави и нищо особено полезно не можеш да получиш от тях. Все пак в обмен на единична порция от четири милиграма мляко на ден, мухите се съгласили да не влизат през есента в дома и в конюшната. Освен това той се надява да използва мухите за пренасяне на срочни съобщения, поне дотогава, докато до вилата не прекарат телефонна линия. Преговорите с комарите протичат не помалко сложно, макар и по други причини. Тези паразити не само че нищо не умеят да правят, но в добавка не искат и не могат да се откажат от човешката кръв, или в краен случай от кръвта на млекопитаещите. А тъй като до вилата има езеро, комарите ни причиняват значителни безпокойства. Той, Симпсън се съветвал с местния ветеринарен лекар и сега смята да предложи на комарите по половин литър краве мляко на всеки два месеца. Чрез добавянето на цитрат пресичането на млякото може да се избегне. Разбира се, това не е най-изгодната сделка, но все пак е по-добре, отколкото ръсенето с ДДТ. А главно — не се нарушава биологичното равновесие в дадената зона. И още — новият метод може да бъде патентован и след това с успех приложен във всяка маларийна местност.

Симпсън считаше, че комарите скоро сами ще се убедят в изгодата да пият краве мляко, без да рискуват заразяване с плазмодии. Аз попитах Симпсън не може ли да се сключи договор за ненападение с другите паразитни насекоми, този бич за хората и животните. Това е трудна работа, отговори Симпсън, но той вече е подготвил проект за договор със скакалците, одобрен от ФАО^[1] и има намерение да обсъди неговите условия с представителите на скакалците веднага след периода на миграцията.

* * *

Слънцето вече залязваше и ние се върнахме в гостната. Ние изпитвахме чувство на възхищение и едновременно на някаква неловкост. Накрая жена ми се реши и с труд подбирайки думите си каза на Симпсън, че той е направил крупно научно откритие и че във всичко това има нещо поетично...

— Синьора, не забравяйте, че аз съм преди всичко делови човек — прекъсна я Симпсън. — Тъкмо за най-важното още не съм ви разказал. Моля ви засега да не говорите на никого за това, но от моите опити крайно се заинтересуваха ръководителите на центъра за научни изследвания на фирмата „Натка“ във Форт Кидевени. Аз подробно ги информирах за своите работи, като не забравих, разбира се, да получа съответните патенти. Струва ми се, че се набелязва възможност за съглашение. Погледнете какво има вътре.

Симпсън ми подаде картонена кутийка, голяма колкото напръстник. Аз я отворих.

— В нея няма нищо. Тя е празна.

— Почти нищо — поправи ме Симпсън.

Той ми подаде лупа. Върху бялото дъно на кутийката видях миниатюрна, по-тънка от косъм нишка, дълга около един сантиметър. По средата ѝ се забелязваше малко надебеляване.

— Това е резисторно устройство — обясни Симпсън. — Нишка с дебелина два микрона, съединителна муфа с диаметър пет микрона. Стойността на устройството е четири хиляди лири, но скоро ще се намали на две хиляди. Нишката е сплетена от избрани мравки. През лятото аз обучих десет мравки, а те предадоха своя опит на събратята си. Повярвайте на думите ми — това е рядко зрелище. Две мравки хващат в челюстите си два електрода, трета ги почиства и закрепва с капка смола. След това трите мравки натоварват детайла върху транспортъора. Трите монтират резисторното устройство за 14 секунди, като тук са включени и неизбежните размотавания. Техният работен ден продължава точно двадесет часа. От само себе си се разбира, че възникнаха търкания с работническите профсъюзи, но всичко ще се уреди. Нали самите мравки са напълно доволни. Само

петнадесет грама храна за отряд от двеста мравки. Това надхвърля три пъти количеството храна, което мравките събират за един ден в гората.

Но това е само началото. Сега аз обучавам нови отряди мравки за други „непосилни работи“. Например създаването на дифракционни решетки за спектрометрите, а това са хиляди осем-милиметрови лентички. На друг отряд аз възложих да ремонтират миниатюрни щамповани електросхеми; по-рано при повреда тях ги изхвърляха на боклука. Третият отряд мравки се учи да ретушира негативи и накрая — четвъртият — да оказва помощ на лекаря при мозъчни операции. Между другото още сега може да се каже, че мравките са незаменими помощници при спиране на капилярни кръвоизливи. Достатъчно е малко да се помисли и на ум ти идват десетки несложни работи, изискващи минимални разходи на енергия, но които ние хората не можем да извършим без значителни разходи, защото нашите пръсти са твърде големи и непохватни, а микроманипулаторите струват твърде скъпо.

Аз вече установих контакт с една опитна селскостопанска станция за провеждане на съвместни опити. Искам да обуча мравките да разнасят химическите торове точно по „местожителство“ — с други думи по пращинка тор за всяко зърно. Втори мравуняк аз ще тренирам да почиства оризовите посеви от плевелите, трети да почиства зърното, четвърти да извършва микроклетъчни впръсквания... Животът е толкова къс. Проклинам себе си, че започнах така късно. Малко можеш да постигнеш, когато си сам.

— Защо не си вземете помощник?

— Мислите, че не се опитвах... И едва не влязох в затвора. Както се казва „по-добре милион, отколкото компаньон“. Оттогава предпочитам да работя сам.

— Искаха да ви арестуват?

— Да, преди шест месеца, заради онзи О Толе. Млад, умен, енергичен, неуморим, той беше вечно възпламенен от някаква идея. Но веднъж аз намерих на бюрото му странен предмет — пластмасово топче, голямо колкото гроздово зърно, напълнено с жълт прах. Едва го вдигнах към очите си и на вратата почукаха. Аз отворих и в стаята се втурнаха осем агенти на Международната полиция. Наложих се да наема най-добрите адвокати и те с голям труд едва успяха да докажат, че аз нищо не зная.

— А какво бихте могли да знаете?

— За тази история със змиорките. Разбира се, това са риби, а не насекоми, но също всяка година мигрират на огромни ята. Та този чудак, О Толе се съгласил с тях, въпреки че аз му плащах твърде прилично. Той подкупил змиорките с тлъсти мъртви мухи. Преди да тръгне на дълъг път към Сарагасово море всяка риба се приближава към брега. О Толе привързвал към гърба ѝ топче с два грама хероин в него. А в морето тях ги очаквала яхтата на Рика Папалео. Сега, както вече ви казах, всички подозрения по мой адрес отпаднаха. Но за моите опити стана известно на агентите на финансовото управление и от тогава те ме преследват буквално по петите.

Стара история, не намирате ли? Изобретяваш огъня и го подаряваш на хората, а след това орелът цял живот ръфа черния ви дроб...

[1] Организация на ООН по въпросите на продоволствието и селското стопанство. ↑

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, брой
1/1970 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.